

voca solum requiritur illa convenientia secundum communem aliquam rationem; loquimur enim de agentibus creatis, in quibus nullum potest alterare vel generare aliud, nisi aliquo modo convenient in materia, saltem in communi, quia oportet ut utrumque sit materiale. In motu etiam locali id reperitur, quod movens et motum semper conveniunt aliquo modo in capacitate recipiendi motum sibi proportionatum; nihil enim creatum movere potest localiter, nisi ipsum etiam sit mobile, ut de corporibus constat, et de intelligentiis etiam infra dicemus. Sed hoc quodammodo extrinsecum est ad rationem agentis; intrinsecum autem est, quod in passo sit capacitas illius formæ, cujus activa vis est in agente.

12. *Tertium.* — Tertio impediatur actio, si illa capacitas jam sit in actum reducta, quia tunc etiam cessat vis agentis in passum, eo quod jam factum sit quidquid ab illo fieri poterat, quod coincidit cum his quæ hactenus diximus, nempe nihil posse agere in sibi simile, quatenus tale est, quod tam est verum in agentibus univocis quam in æquivocis, loquendo de proportionata similitudine, quæ inter ea et effectus eorum esse potest, ut ex superioribus constat. Ratio enim proportionalis ex hac eadem radice oritur, scilicet, quia jam tota vis talis causæ expleta est in tali passo, et ideo nihil ei superest agendum. Dices, etiamsi passum sit in actu per unam formam vel qualitatem, adhuc manere posse in agente vim ad introducendam aliam similem, alioqui tota hæc quæstio reduceretur ad illam, an, scilicet, duo accidentia solo numero differentia possint esse in eodem subjecto. Respondeo non posse, quia postquam subjecti capacitas uno actu completa est, jam non manet in potentia ad alium similem actum, et quoad hoc verum est esse valde conjunctam hanc quæstionem cum illa de pluribus accidentibus solo numero differentibus in eodem subjecto. Nam si in eadem materia possent esse plures formæ substantiales, vel specie, vel numero differentes, posset naturale agens inducere alteram formam in materiam, quæ tantum unam haberet; ergo similiter, si subjectum posset habere duo accidentia omnino similia, quamvis haberet unum, posset aliud recipere a simili agente, vel etiam a seipso, et ideo diximus supra, disp. 5, sect. 9, non posse accidentia solo numero differentia et omnino similia, simul recipi in eodem subjecto.

13. *Quartum.* — Quarto tandem, supposita virtute ex parte agentis, et capacitate in passo, cum dissimilitudine et privatione, adhuc potest impediari actio ob resistantiam passi. In quo est observandum, ad actionem ut sic, per se non requiri resistantiam in passo, sicut etiam diximus non esse necessariam contrarietatem, vel oppositionem positivam; nam privatio ut sic non resistit, sed potius parat viam ad actionem; quidquid ergo resistit, reducitur ad positivam contrarietatem vel repugnantiam, et ideo per se non requiritur ad actionem, quin potius ex se impedit vel retardat actionem. Unde, quod actio sit successiva, et non instantanea, ex resistantia passi provenit, nisi interveniat motus localis, cui est intrinseca talis successio, ut ex philosophia constat, et inferius, in tractatu de actione et passione, attingemus. Hinc ergo fit ut, quando ultra dissimilitudinem passi intervenit etiam resistantia, si tanta sit ut vel superet vel æquet virtutem agentis, impediatur actio; et ideo est commune philosophorum axioma, et quasi primum principium, ad efficiendum necessariam esse proportionem majoris inæqualitatis, id est, in qua major sit virtus in agente, quam resistantia in passo. Quod sumptum est ex Aristotele citatis locis, et patet facile, quia agens ut agens vincit passum, saltem quantum ad id quod agit; ergo necesse est ut secundum eam rationem viribus illud superet; alias quomodo vincere posset? Atque hoc in solutione quarti argumenti amplius declarabitur.

Argumentorum solutiones.

14. Superest igitur ut argumentis satisfaciamus; et ad primum quidem recte ibi responsum est, et ex omnibus quæ diximus, declarata est responsio, et potest amplius declarari. Nam idem potest simul et secundum eandem partem esse in actu primo, et in potentia ad actum secundum, quod alii dicunt in actu virtuali, et potentia formali; et ita secundum eas duas rationes, sive re, sive ratione tantum et habitudine distinguantur, habet ad se quamdam dissimilitudinem, non propriam et formalem, sed eminentialem et virtuaalem, quæ satis est ad actionem, ut diximus.

De Antiperistasi.

15. *Quorundam opinio.* — In secundo argumento petitur vulgaris difficultas de antiperistasi, quæ pure physica est, et in 1 de

Generat., cap. 7, solet ex professo tractari, et ideo pauca attingam huic loco necessaria. Dicunt ergo quidam ad rationem illam, quamvis eadem qualitas non possit seipsam intendere directa actione, tamen reflexa posse, quam aiunt eo casu intervenire in hunc modum, quod res calida, verbi gratia, a suo contrario obsessa, quasdam species in illud immittit, quæ sunt veluti instrumenta ad agendum in illud; cum autem ipsum contrarium illis speciebus resistat, illæ in suum agens reflectuntur, atque ita illud intendunt. Ita docent Marsil., 1 de Gener., q. 17 et 18; Albertus de Saxon., q. 15; Venetus, in Summ. de Gener., cap. 23, et in Summ. Meteor., c. 3, et alii. Sed hæc sententia dicitur incredibilia, et non solvit difficultatem. Primo enim fingit species intentionales sine fundamento. Deinde facit illas instrumentum alterationis materialis, quod inauditum est. Rursus facit illas euntes et redeuntes, cum tamen sint accidentia, nisi fortasse dicat esse aliqua corpuscula, quod incredibilius est; vel nisi dicat illum reditum esse metaphoricum per reactionem, quod verum esse non posse jam patebit, probando alterum membrum, scilicet, non solvi difficultatem. Quod patet primo, quia illæ species, quidquid illæ sint, sunt instrumenta agentis, a quo manant; agunt ergo in virtute illius; ergo non possunt excedere in agendo virtutem ejus; quomodo ergo possunt illud intendere, etiamsi ad illud revertantur? Secundo, hæc actio sæpe fit absque diffusionem aliqua seu actione per medium, ut quando agentia contraria sunt proxime vicina, et alterius virtus roboratur in se; tunc enim nullæ sunt species quæ redire ad ipsum possint, quia nec recipiuntur in contrario, ut supponitur; nam propter resistantiam ejus dicuntur redire ad suum principium; neque etiam in medio, quia nullum est. Denique interdum hæc actio fit circa subjectum, cui talis qualitas repugnat, ut in aqua puteali; non ergo potest esse per actionem reflexam ejus.

16. *Aliorum sententia.* — *Impugnatur.* — Alii ergo dicunt¹ unum contrarium, a fortiori circumdatum, ex naturali appetitu suæ conservationis sese colligere et unire, suamque actionem in se convertere, ut se tueatur. Additque Niphus, 1 de Gener., text. suo 195, in recognit. dub. 2, unum contrarium per se habere vim ad agendum per aliquam

¹ Vide Tolet., 1 de Gener., q. 14.

sphæram, et quia a contrario obsistente impeditur ne diffundat illam extra se, eam in se convertere, et ita se intendere. Sed hæc etiam opinio et falsa est, et difficultatem non solvit. Probatur, quia jam admittit non solum simile agere in simile, sed etiam idem in seipsum secundum eandem formalem qualitatem. Nec refert, si dicatur hoc accidere ob circumstantiam contrarium, et quasi ex metu illius; nam vel ad illam actionem est in ipsa qualitate intrinseca virtus naturalis, vel non; si est, ergo a principio ac semper efficiet in se illam actionem et intensionem absque occasione contrarii, quia naturalis virtus naturaliter exequitur totam vim suam absque alia occasione, dummodo non sit impedita. Si vero non est in re virtus sufficiens ad illam actionem, non efficiet illam, etiamsi contrarium eam urgeat. Simile argumentum fiet, inquirendo an illa major intensio sit naturalis tali rei et qualitati, vel non. Nam si est naturalis, habebit illam semper ab intrinseca natura dimanantem, neque expectabit necessitatem tuendi se a contrario, ut illam faciat. Si vero est præternaturalis, non potest ab intrinseco ex ipsamet qualitate provenire.

17. Rursusque inquirem an illa major intensio occasione instantis contrarii ab intrinseco acquisita, ablato contrario antequam diminuat, perseveret in re, an non. Nam si perseverat, signum est esse naturalem, et a principio ac per se semper fuisse futuram absque occasione contrarii agentis, si nullum fuisset impedimentum. Si vero non perseverat, ergo nunquam potuit ab intrinseco fieri; nam perfectio, quæ ab intrinseco manat, non tollitur absque extrinseco agente. Denique vix intelligi potest quid significant illa verba, quod agens sese colligit, et magis unit, aut quod ad se actionem convertit. Aut enim significant quod sese condensat, et omnes partes suas in minorem locum redigit, et hoc facile improbat argumentis factis, applicando illa proportionaliter, quia vel ille motus aut condensatio est naturalis, vel non; si est naturalis, semper inheret, per se loquendo; si non est naturalis, non fiet ab intrinseco propter instans contrarium. Id quod etiam confirmat experientia; non enim experimur in omnibus rebus, quæ a suis contrariis patiuntur, hujusmodi motus; oporteret autem in omnibus fieri, si id naturaliter proveniret ex vi appetitus se tuendi a contrario. Quod autem addebatur, nempe convertere agens

actionem in se, quia impeditur ne illam dif- fundat, nullam habet verisimilitudinem, quia, ex eo quod cesset agens ab actione in aliud, non fit capax actionis in se, nec majoris intensio- nis. Alias, res existens in vacuo hoc ip- so se intenderet, quod non potest agere in aliud. Item, quia effectio majoris intensio- nis excedit propriam virtutem; ergo, licet agens impediatur ne in actionem sibi proportio- nam prodeat, non ideo potest efficere in se actionem, quæ propriam superet virtutem.

18. Alii ergo, non invenientes viam ad de- clarandam hanc actionem, negant esse in rebus talem actionem, et ad experientias res- pondent esse apparentes, non veras, et hu- jusmodi apparentiæ variæ excogitantur cau- sæ, quæ fictæ sunt, et sensui repugnant; quanquam Galenus, lib. 3 de Simplicium medicam., facult. 3, in hanc sententiam pro- pensus sit.

19. *Duplex modus declarandi actionem per antiperastasim.*—*Balneæ et animalis ventri- culum cur hieme calidiores.*—*Idem de aqua puteali.*—Dicendum est ergo, duobus tantum modis intendi qualitatem aliquam occasione circumdantis contrarii, scilicet, vel ab extrin- seco agente, quod ea occasione ibi includitur ac detinetur, vel, e converso, quia per eam occasionem recedit extrinsecum corrumpens, et statim res ab intrinseco se reducit ad nat- uralem statum, qui illam majorem intensio- nem postulat; et ita fit ut nunquam qualitas intendat seipsam. Priorem modum tetigimus sectione præcedente, ubi ex Aristotele dixi- mus, balneas in hyeme esse calidiores, quia a medio frigidiori calor in eis includitur atque impeditur ne foras erumpat, quod de calidis exhalationibus declaravimus. Sic etiam ven- ter animalis calidior est in hyeme, quia ani- males spiritus intus retinentur, eo quod frigiditas aeris cutem et poros stringit, ut Ga- lenus notavit, declarans citatum aphorismum Hippocratis, et eleganter Aristot., sect. 2 Problem., q. 29, ubi alia exempla adducit. Et ex eadem causa (opinor) provenit, quod in hyeme aqua putei sit calidior, quia, nimi- rum, aliquæ exhalationes calidæ in cavernis terræ generatæ impediuntur ne ascendant existente medio densiori et crassiori propter majorem frigiditatem.

20. In qua tamen experientia duo sunt dif- ficilia. Unum, unde sint ibi tales exhalatio- nes. Aliud, quomodo possint, cum sint tenuissima, agere in aquam, quæ frigidissima est. Ad primum vero dicendum est, virtute

solis et aliarum influentiarum coelestium ge- nerari hujusmodi exhalationes ex terra, quæ ob densitatem suam et siccitatem, quam, per se loquendo, majorem habet in inferioribus partibus, apta materia est ut ab ea hujusmo- di exhalationes excitentur. Et fortasse pluri- mæ ex his æstivo tempore ibi generatæ, pos- tea diutius ibi detinentur ob causam supra dictam. Illæ autem, cum sint subtiliores aqua, illi facile miscentur, dum ascendere conan- tur, et ita facile poterunt ejus frigiditatem temperare, saltem continue in illam reagen- do. Fortasse etiam aer inclusus in cavernis vel poris terræ, cum natura sua calidus sit, ob eandem causam calidior est, et ad illam actionem juvat. Alter modus hujus actionis declaratur aliis exemplis: primum est de aqua puteali, quæ tempore æstatis est frigi- dior; nam exhalationes calidæ, a quibus ca- lefieri posset, ibi non consistunt, sed celerius ascendunt, tum quia medium, eo quod sit calidius et rarius, non impedit; tum etiam quia eo tempore illæ exhalationes subtiliores sunt propter vehementiorem solis influen- tiam. Atque ita remoto agente contrario, aqua ab intrinseco frigidior fit, non quam natura ejus postulet, sed quam antea esset dum a contrariis suis plus pateretur. Hoc etiam modo evenit ut aqua frigida soli in æ- state aliquantulum objecta, frigidior fiat; nam calor extrinsecus efficit in medio, vel in ex- terna superficie aquæ, aut in vase quod illam continet, aliquam raritatem, et tunc si quid vaporis calidi aquam circumdabat, vel ei permistum erat, evaporatur facilius, et inde fit ut aqua ad naturalem statum magis se re- ducat; et fortasse etiam condensatur amplius non solum ob dictam causam, sed etiam oc- casione vitandi vacuum; atque ex hoc etiam capite frigus crescit. Legatur Aristoteles, sect. 24 Problem., q. 13, et 1 Meteor., c. 12. Altero ergo ex his duobus modis possunt omnes experientiæ similes declarari, ut nun- quam necesse sit admittere idem intendere seipsum secundum eandem qualitatem; nam quando illa intensio est ab intrinseco per naturalem dimanationem, tribuitur ge- neranti.

An multitudo agentium, seu densitas materiæ unius, conferat ad intensioem actionis.

21. *Quorundam sententia affirmans.*—In tertio argumento duæ petuntur difficultates: una est, an qualitas existens in densiori sub- jecto possit in alio rariori intendere sibi si-

milem ultra suum gradum: seu, quod idem est, an plura agentia partialia vel plures par- tes ejusdem agentis propter majorem appli- cationem ad idem passum sibi simile in qua- litate, et æquale in gradu, possint intendere qualitatem ejus. Multi enim ita affirmant, ut Marsilius, 1 de Gener., quæst. 19; et Soto, 2 Phys., quæst. 2; et Niphus, 1 de Generat., suo text. 195, dub. 2, quæst. 2. Ratio eorum est, quia virtus agentis non solum crescit ex intensioem formæ, sed etiam ex multitudine, dicente Aristot., 8 Phys., text. 80, in majori magnitudine majorem virtutem existere; ergo si tota illa virtus magis applicetur eidem passo, ut fit quando agens est densius, ma- jorem etiam effectum faciet. Et confirmatur communi exemplo supra posito de ferro can- denti, et de duobus luminosis æqualibus, et æque applicatis eidem parti aeris. Item de actibus æqualibus multiplicatis, qui intendunt habitum, et de guttis æqualibus æque cadentibus, quæ tandem cavant lapidem. Et con- firmatur secundo; nam aer in hyeme conge- lat aquam, quia, nimirum, intendit frigidita- tem ejus ultra eum gradum frigiditatis, quem in se habet; nam si ipse esset tam frigidus, etiam condensaretur, et fieret aqua.

22. Neque existimant hi auctores hanc suam sententiam esse contrariam doctrinæ traditæ de dissimilitudine requisita inter cau- sam efficientem et passum, sed aiunt, sicut simile agit in simile secundum formam, si sit dissimile in gradu, ita etiam posse id, quod est simile in forma et gradu, agere in aliud simile, si sit dissimile in virtute et potentia; ita vero in præsentem accidere; nam calidum ut quatuor valde densum, licet non excedat in gradu aerem, neque manum æque cali- dam, excedit in virtute et potestate. Quia hæc non commensuratur soli intensioem, ut dic- tum est. Et declaratur præterea, quia illud calidum densum habet vim producendi in alio totam formam quam in se habet; quia ergo in passo rariori non potest illam multi- plicare ob incapacitatem ejus, auget illam in- tensioem.

23. *Rejicitur sententia relata.*—*Resolutio quæstionis.*—Hanc sententiam existimo fal- sam, et contrariam principio posito, quod hoc sensu accipiendum est, scilicet, nullam rem posse quippiam agere in aliam sibi si- milem secundum eam formam, in qua simi- les sunt, neque ei posse addere perfectionem seu intensioem, si supponantur esse per- fecte similes, id est, non tantum in specie,

sed etiam in gradu intensioem, quod Aris- toteles, citato loco de Generat., dicit, *si sint omnino similes*. Quocirca ad argumentum fac- tum dicendum est, multitudinem formæ cum æquali intensioem, sive in uno agente valde denso, sive in multis quantumcumque appli- catis, non sufficere ut intendat in alio similem formam ultra illum gradum, quem talis forma habet in agente. Hæc est communior sen- tentia, quam tenet Paulus Venetus, in Sum. de Gener., c. 23; Albertus de Saxonia, 1 de Generat., quæst. 15; et Astudillo, q. 21; et optime Victoria, in relect. de Augmento charitatis.

24. Ratio a priori est jam tacta, quia agens actione sua intendit assimilare sibi passum, quo fine consecuto, cessat ejus actio; sed si passum factum est simile in forma et gradu, jam est perfecte simile; igitur non ultra pro- greditur actio. Nec dici potest nondum esse perfectam similitudinem factam, quia pas- sum non est assecutum tantam formæ multi- tudinem, quanta est in agente: tum quia mul- titudo, vel paucitas formæ non pertinet ad rationem ipsius formæ seu qualitatis, sed pro- venit ex subjecto seu quantitate, et ideo illa non est dissimilitudo in forma, sed inæqua- litas in quantitate; unum enim album non dicitur dissimile duobus albis, quia non est plura, sicut illa, sed dicitur inæquale; per actionem autem non intenditur talis æqua- litas, sed similitudo in forma. Tum etiam quia talis similitudo, vel potius æqualitas est impossibilis, supposita capacitate subjecti rari aut densi, seu, quod idem est, supposito quod passum sit unum et agentia plura. Ne- que etiam est verum, eam inæqualitatem compensari posse majori intensioem, tum quia sunt quantitates seu perfectiones diversarum rationum; tum etiam quia potius per illam majorem intensioem fieret nova dissimilitudo in gradu, manente eadem inæqualitate in multitudine formæ.

25. Secunda ratio est, quia in forma re- missa, quantumvis multiplicata in multis ac differentibus subjectis, aut in multis partibus ejusdem subjecti, non est virtus sufficiens ad efficiendam majorem intensioem in simili forma; ergo. Patet antecedens, quia impri- mis non est ibi formaliter talis virtus, cum non sit formaliter talis intensio in ea forma. Suppono enim intensioem non esse aggre- gationem plurium similium graduum in ea- dem parte subjecti, sed proprium et per se augmentum ejusdem qualitatis in eadem

parte subjecti, quod augmentum, verbi gratia, ut octo non esset, etiamsi duo calores ut quatuor in eadem parte subjecti ponerentur, de quo inferius suo loco dicam; hæc ergo perfectio multo minus esse potest formaliter in multitudine formæ remissæ existente in multis subjectis, vel partibus subjecti. Neque etiam est ibi eminenter, cum illa forma secundum speciem sit ejusdem rationis, secundum gradum autem sit inferioris rationis in singulis partibus subjecti, et consequenter in omnibus etiam simul sumptis. Nam in multis rebus ejusdem rationis non est eminentior virtus quam in singulis, cum eminentia virtutis postulet formam seu naturam superioris rationis. Neque etiam potest dici esse virtualiter illa intensio in illa forma ob multitudinem ejus, quia continentia virtualis, ut ab eminentiali distinguitur, solum tribuitur virtuti instrumentariæ; non potest autem hoc modo attribui illa intensio multitudini formæ inferioris intensionis, et ejusdem rationis, tum quia talis forma, dum agit sibi similem, non tam se gerit ut instrumentum, quam ut proprium principium agendi, ut supra dictum est; tum etiam quia non potest signari principale agens, in cujus virtute dicatur efficere illum effectum; imo illa multitudo formæ per se non est instituta ut sit instrumentum alicujus actionis, sed est quasi aggregatio quædam instrumentorum ejusdem rationis.

26. *Absurda ex opposita sententia.* — Tertio argumentor ab incommodis, quia ex opposita sententia sequitur primo, tres res calidas ut quatuor posse se efficere ad invicem summe calidas, si duæ simul junctæ intendunt calorem tertiæ usque ad quintum gradum, et illa rursus alias reddat sibi similes, et ita procedant usque ad summum. Secundo, similiter sequitur, aquam calidam ut quatuor, secundum omnem, partem posse se reddere calidiorum in quocumque gradu; nam duæ partes extremæ, verbi gratia, efficiunt in intermedia, et intendunt ejus calorem, et illa rursus efficiunt in partes extremas, et sic procedet actio usque ad summum. Hæc tamen et similia sunt plane falsa, et contra experientiam. Tertio sequitur per actus remissos intendi habitum, ita ut ad intensiorem actum inclinet, quod etiam est falsum, ut suppono.

27. Ut respondeamus fundamento contrariæ sententiæ, advertendum est primo, aliud esse virtutem agendi crescere ex multitudine

formæ, aliud crescere quoad vim producendi effectum perfectiorem intensive; illud enim generalius est, et ex illo non recte colligunt hoc posterius auctores illius sententiæ. Augetur ergo illo modo virtus agendi non intensive, sed extensive, et ideo non augetur ut possit intensiorem effectum producere, quam sit ipsa forma, quæ est ratio agendi, sed ut suum adæquatam effectum facilius, velocius, fortius, et ad majorem distantiam, cæteris paribus, possit efficere. Unde dici potest augeri quoad modum faciendi, non quoad rem quam potest facere. Et similiter, quando multitudini formæ adjungitur densitas partium subjecti, multum juvat ad hunc modum actionis, quia tota illa multitudo formæ melius applicatur passo, et ideo conducit ad promptiorem actionem; non tamen potest se sola conducere ad meliorem effectum, quam in virtute formæ contineatur, quia illa applicatio solum est conditio quæ per se non conducit ad agendum, nisi supposita virtute.

28. Secundo est observandum, sermonem esse de multitudine formæ, quæ omnino æqualis est in essentia et gradu formæ passi; nam si contingat qualitatem agentis esse quoad essentiam et speciem alterius rationis ab ea quæ fit in passo, et eminenter continere illam, quamvis in suo ordine esset remissa, potest esse principium efficiendi inferiorem qualitatem in suis gradibus intensam, ut in superioribus tactum est; nam illa superior qualitas in quocumque gradu ratione suæ essentiæ posset eminenter continere totam latitudinem inferioris qualitatis. Neque tunc simile ageret in simile, etiamsi qualitas, verbi gratia, ut unum, qualitatem ut unum intenderet, quia essent diversarum rationum, et illa potius esset quædam proportio quam propria similitudo. Deinde contingere etiam potest ut multitudo formæ conducat ad intensiorem effectum, quando effectus non adæquat intensionem formæ agentis; ut, verbi gratia, quando una lucerna illuminat aerem, non producit in illo tam intensum lumen, quam in se habet, et ideo recte fieri potest ut duæ lucernæ simul sumptæ et inter se æqualis intensionis, lumen intensius in aere producant, quam quælibet per se posset; tunc enim cessant rationes factæ, quia passum nunquam est factum perfecte simile agenti; cum ergo in agente non solum sit major multitudo formæ, sed etiam intensior forma, potest in eo esse virtus ad intendendum effectum. Unde in quolibet illorum agentium per se erit for-

ma productiva totius illius intensionis; quod autem unum agens per se solum totam illam non produceret, provenire poterat, vel ex indispositione passi, vel ex distantia, vel ex alia simili causa. Et tunc multitudo formæ intensæ optime conferre potest ad intensiorem effectum producendum, qui tamen non excedat intensionem causæ.

29. *Duo similia, seu inæqualia agentia, an in mutuo juvent in actionem.* — Major difficultas est, si concurrerent simul duo agentia inæqualiter intensa, an possent se juvare ad producendum intensiorem effectum, qui licet non excedat absolute totam intensionem causæ, excedat tamen intensionem alterius partialis agentis habentis formam minus intensam, ita ut licet qualitas remissa, quantacunque in multitudine sit, per se non possit qualitatem sibi similem in gradu intendere, tamen cum consortio intensioris qualitatis possit ad intensionem juvare, et cooperari. Tunc enim videntur etiam cessare rationes factæ; nam in tali agente totali est absolute intensior forma, et virtus sufficiens ad illum effectum, et inferiores gradus qualitatis conjuncti superioribus possunt concurrere ad quoscunque gradus alterius qualitatis similis; ut, verbi gratia, quando calidum ut octo intendit calorem ut quatuor, non tantum concurrunt ad quintum gradum, verbi gratia, per quintum sui caloris, vel per superiores, sed per totum suum calorem; sicut e contrario, quando facit primum gradum non id efficit per primum, sed per totum suum calorem. Cujus signum est, quia ad efficiendum primum vel quintum gradum, majorem vim habet calidum ut octo, quam calidum ut quinque, vel ut unum, cæteris paribus; nam et majorem resistentiam vincet et velocius ager; ergo signum est non agere solum per gradum similem, et cæteros se habere concomitanter et quasi per accidens ad illam actionem, sed revera ad illam concurrere. Et ratio est, quia, ut omnes juvent et concurrant, satis est quod in omnibus et singulis sit essentia caloris, quamvis non sit in singulis gradibus illa peculiaris similitudo, quæ est inter gradus ejusdem omnino rationis; satis enim est quod illa similitudo sit in tota forma, quæ est principium agendi. Sic igitur etiam plures formæ remissæ, conjunctæ intensiori, poterunt concurrere cum illa ad intensiorem effectum producendum. Est ergo hoc probabile, nec rationes factæ ita contra illud militant, ut facile ex dictis patet, et potest conferre ad salvandas aliquas expe-

rientias, ut in superioribus tactum est, et statim etiam videbimus.

30. Non tamen omni difficultate caret; nam si forma remissa, conjuncta intensiori, agit ad intensionem sibi similis, cur non potius ager ad intensionem suiipsius? Item, quia alias calidum ut octo, æque vicinum duobus calidis ut quatuor, cum uno et per illud ageret ad intensionem alterius, et e converso. Posset tamen responderi, ex peculiari dispositione passi, aut partialis agentis provenire, ut unum partiale agens remissum magis cooperetur intensiori agenti ad intendendam similem formam in alio subjecto, quam in se, vel quam aliud simile, ut ex dicendis facilius constabit. Est ergo hoc probabile, de quo plura inferius.

31. *Ferrum candens qualiter ignem generet.* — Ex his ergo satis est expeditum fundamentum contrariæ sententiæ. Ad primam vero experientiam a nobis allatam de ferro candenti, communis omnium philosophorum consensus et responsio est, in eo esse aliquem ignem inclusum in poris, quamvis nos lateat; a quo igne in candentis ferri poris incluso provenit illa major intensio, quam sensibus facile experimur, quamvis vehementia et celeritas actionis proveniat ex consortio ferri et densitate illius. Signum autem, quod ibi sit aliquis ignis inclusus et contentus (ut modo diximus) in poris ferri, sumi potest ex fulgore, qui ab igne semper provenit, ut dixit Plato in Timæo. Item hoc ipsum ostendi potest ratione neutiquam contemnenda, quia ferrum non est sine poris, in quibus solet esse aer; ergo cum calefactio vehemens intercesserit, versus erit in ignem, vi et efficacia calefactionis tam intensæ ac vehementis. Ac denique nunquam fit tam vehemens calefactio in aliqua materia aut subjecto talis calefactionis capaci, quin aliquæ exhalationes ab ea secernantur et inflammentur, seu in ignem vertantur. Alii respondent longe alia ratione, esse nimirum in ferro summum calorem, qui esse potest, et hoc sine forma ignis propter alias dispositiones repugnantes igni, et conservantes ibi formam ferri. Sed difficile creditur est illas dispositiones, quæ in ferro, tanquam in subjecto sibi proportionato et connaturali, connaturaliter existunt, non impedire etiam tantum intensionem caloris, cum illi etiam repugnent ex natura rei. Aliam responsionem supra ego insinuavi, quod in materia sicca et disposita potest generari ignis absque prævia calefactione summa, quod po-

test facile defendi, et eo posito non sequitur esse in ferro summum calorem. Prima vero responsio sufficiens est.

32. *Actus remissi an augeant habitum.*—Ad experientiam de actibus remissis adductam respondetur, potius probare oppositum, quia juxta communem sententiam non intendunt aut augent habitum; quamvis hoc longiorem expositionem requirat, quam suo loco magis ex professo trademus. Ad aliam de guttis cadentibus respondetur, singulas aliquid agere, quia paulatim disponunt subjectum, quod reddunt aliquantulum mollius; alias si subjectum maneret æque indispositum, nihil plus agere posset secunda quam prima, nec centesima quam tertia; quælibet tamen agit in passum dissimile; nam ex se, verbi gratia, erat siccum, et in principio humectari incipit juxta proportionem et virtutem guttæ cadentis; quia vero posteriores inveniunt passum magis dispositum, plus agunt, nulla tamen agit ultra propriam intensionem et virtutem. Ad tertiam, de gelu, negatur imprimis aerem plus frigefacere aquam quam ipse sit frigidus, sed ad summum potest impedire omnino ne ab extrinseco agente calefiat, et tunc ipsa aqua se reducit ad summam frigiditatem, quam natura sua potest habere. Quod si illa frigiditas sufficit ad congelationem, jam non provenit ab aere; si vero non sufficit (ut revera videtur non sufficere, alias aqua in suo naturali statu existens semper esset congelata), etiam tunc quærenda erit alia causa illius congelationis præter aerem, qui aer solum dicebatur in frigidare. Existimo autem congelationem provenire ex diminutione humiditatis aquæ, atque adeo ex aliqua influenza cœlesti exsiccante; nam illa siccitas sic affecta et attemperata cum tali densitate et frigiditate materiæ congelationem perficit; nulla ergo qualitas ibi intervenit, quæ a remissiori qualitate ejusdem rationis intendatur.

De actione reflexa.

33. Altera dubitatio in eodem argumento petita est de actione reflexa, in qua fatentur aliqui formam remissam posse intendere se ipsam, nedum sibi similem. Quam sententiam ita absolute et universaliter sumptam supra rejecimus, et iterum statim aliquid contra illam addemus. Alii dicunt per reflexionem multiplicari radios solares, verbi gratia, circa eandem partem medii; nam quia ex se possent (inquiunt) ulterius pertransire, majorem

sphæram obtinentes, ideo cum corpori occurrunt, quod eorum diffusionem impedit, ad idem passum, a quo reverberantur, redeunt, et ita fit reflexio. Sed nisi hæc dicantur per metaphoram, plane sunt falsa, et rationi aperte contraria; nam finguntur esse radii corpuseula quædam, quæ a sole oriuntur, quod de omni agente fuit placitum Democriti, ab Aristotele, et omnibus philosophis rejectum, ut generaliter notavit D. Thomas, 1 par., quæst. 115, art. 1, et specialiter de lumine, quæst. 67, art. 2.

34. *Explicandæ quæstionis primus modus improbat.*—Duobus ergo modis intelligi potest, actionem in medium esse intensiorem propter reflexionem. Primo, quia dum agens principale in minori sphæra operatur, intensius agit in partibus ejus quam si actio ejus ad majorem sphæram diffunderetur: quod principium per se quidem apparet probabile, nam virtus finita, ad plura applicata, minor est in singulis; ergo e converso collecta ad pauciora, fortius ager in singulis; ergo etiam ager intensius, intra latitudinem tamen suæ virtutis et intensionis. Sic igitur ignis calefaciens hanc aulam, cum posset multo majorem sphæram simul calefacere, quia tamen actio ejus intra cancellos aulae definitur, intensiorem calorem facit in hoc aere quam alias faceret, et idem proportionaliter est de sole illuminante. Quamvis autem tunc dicitur intensio esse major propter reflexionem, tamen revera illa reflexio sic exposita, ex parte corporis in quo fit, solum est impedimentum ne actio ulterius progrediatur. Ex parte autem principalis agentis est efficacior actio, majorque suæ virtutis applicatio.

35. Sed hic modus explicandi reflexionem, et actionem per illam, quamvis in eo quod affirmat, probabilis sit, non tamen solus sufficit, ut videtur, ad salvandum omne id quod experientia ostendit in hujusmodi reflexione. Primo quidem, quia si corpus, in quo fit reflexio, solum deserviret ut diffusionis impedimentum, ratione cujus virtus primi agentis quasi unita ad minorem sphæram, fortius in illam agit, quodlibet corpus objectum in eodem puncto, et æque impediens extensionem sphære, æqualem faceret reflexionem; nam æqualem omnino occasionem præberet primo agenti, ut fortius intenderet actionem suam, et vires suas (ut ita dicam) duplicaret; consequens autem est aperte contra experientiam; nam res nigra, verbi gratia, cæteris paribus, non facit æqualem reflexionem lucis, ac res alba:

nec res alba facit æqualem ac speculum. Secundo, quia si reflexio illo tantum modo fieret, æqua proportione id deberet fieri per totam sphæram; nam illa fortior actio vel applicatio virtutis, æqua proportione ad totam illam fit. Consequens autem est contra manifestam experientiam; nam fortior reflexio fit in partibus propinquantibus corpori, a quo fit reflexio, ut per se satis constat.

36. *Corpus, quod reflectit actionem, vere agit in illud contra quod reflectit.*—Quocirca dicendum necessario videtur, in hac dicta reflexione intervenire propriam efficientiam illius corporis, in quo reflexio; illud enim recipit a primo agente formam seu qualitatem activam, et illa affectum iterum agit in passum sibi proximum, quod est ipsum medium per quod prima actio agentis usque ad illud corpus devenit. Et ideo illa prima actio agentis vocatur directa, altera vero vocatur reflexa. Hic autem modus non aliter probatur, quam ex sufficienti enumeratione, et quia per se est probabilis, et nullam involvit repugnantiam, quia sæpe accidit ut una res per formam extrinsecus receptam iterum agat, sicut aqua calida per calorem. Non tamen caret suis difficultatibus; nam imprimis interrogari potest, cum medium eandem qualitatem recipit a primo agente, cur non ipsum potius agat in aliud, a quo dicitur fieri reflexio, quam ab illo patiatur. Respondetur id provenire ex peculiari dispositione, vel conditione talis corporis et qualitatis; nam lumen, verbi gratia, non videtur per se activum, nisi in corpore denso ac terso recipiatur; vel saltem non est æque activum, ut experientia docet; ideo enim luna illuminata a sole plus illuminat, quam aliæ partes cœli, quia ita est lucida, ut sit etiam densa. Quoniam ergo reflexio luminis semper fit in corpore denso ad medium rarum, ideo potius est illa actio a tali corpore, quam ab alio. Simile quid reperitur in reflexione caloris; communiter enim fit a corpore densiori, quod fortius agit, ut supra dictum est, propter multitudinem materiæ.

37. *Dubio satisf.*—Sed tunc oritur secunda difficultas, quia hinc sequitur, vel primum agens intensius calefacere aut illuminare rem distantem quam propinquam, propter dispositionem ejus, aut rem illam distantem, in qua fit reflexio, intendere similem qualitatem in medio, solum ob majorem multitudinem materiæ, cum tamen in illo sit vel minus intensa, vel ad summum æqualiter;

utrumque autem repugnat dictis in superioribus. Hoc est argumentum, quo moventur maxime illi, qui dicunt in actione reflexa simile in gradu intendi a simili, vel idem a se ipso. Sed hoc partim impugnatum est supra, et præterea potest facile refutari, quia actio reflexa, vera actio est, et non potest fieri sine sufficiente virtute, nihilque habet speciale nisi denominationem, quia flectitur versus agens, a quo directe recipitur forma, a qua est actio reflexa. Et ideo posset quis respondere hanc reflexionem nunquam fieri nisi vel per qualitatem diversæ rationis, vel adjuvante aliqua simili qualitate; ut, verbi gratia, cum speculum per lumen calefacit actione reflexa, tunc dicitur reflexio fieri per qualitatem diversæ rationis, et cessat facile difficultas tacta, ut supra dictum est; quia, licet lumen non sit intensius in speculo quam in aere, potest intensius calefacere, quia est qualitas superioris rationis, et aliunde juvatur densitate subjecti et multitudine formæ magis applicatæ. At vero cum fit reflexio inter ipsamet lumina, non habet locum dicta responsio, et ideo tunc non deerit qui neget esse in re talem actionem reflexam, qua lumen medii majus reddatur; sed ita apparere, quia corpus illud tersum, aut album, vehementius movet visum. Sed hoc non apparet credible, quia experimur ipsum aerem clarius lucere, cum fit reflexio, et objecta in eo posita melius videri. Dici etiam posset non intendi lumen in medio, sed novum fieri a corpore per reflexionem; neque esse inconveniens duo lumina esse simul in eadem parte aeris. Sicut quando fit reflexio in speculo, probabile est novam speciem visibilem ejusdem objecti causari in medio per reflexionem. Sed hæc multiplicatio luminum, licet perspectivis placeat, a philosophis non est recepta, neque est consentanea iis quæ supra dicta sunt de individuatione accidentium. Et ideo dici aliter potest lumen receptum in corpore denso esse diversæ rationis ab illo quod recipitur in aere, quod difficile creditur est. Aut etiam dici posset juvari a aliqua qualitate subjecti; sed hæc omnia et alia, quæ facile excogitari possunt, sine fundamento affirmarentur, ad fugiendam potius difficultatem quam expediendam illam.

38. Quocirca necessario videtur admittendum aliquod ex dictis consequentibus, dummodo non intelligatur qualitas remissa, aut se sola intendere sibi similem, sed in virtute et cum consortio principalis agentis; hoc enim esse probabile in superioribus declaratur